

ANALIZA STANJA IN IZZIVI NA PODROČJU KOMASACIJ KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ V SLOVENIJI

THE STATE OF THE ART AND CHALLENGES IN THE FIELD OF AGRICULTURAL
LAND CONSOLIDATIONS IN SLOVENIA

*Anka Lisec, Tomaž Primožič, Marina Pintar, Dominik Bovha, Miran Ferlan,
Anton Prosen, Radoš Šumrada, Marjan Čeh, Samo Drobne*

UDK: 711.437:712.24(497.4)

IZVLEČEK

Namen prispevka je predstaviti dejavnosti na področju izvajanja komasacij kmetijskih zemljišč v Sloveniji ter izpostaviti kritične točke njihovega izvajanja. Pri tem smo se osredotočili na upravne komasacije, ki se izvajajo v skladu z zakonodajo s področja upravljanja kmetijskih zemljišč. V raziskavi smo preučevali vloge posameznih komasacijskih deležnikov v komasacijskih postopkih. V ta namen smo izvedli anketiranje komasacijskih udeležencev, upravnih enot in občin. Ugotovljeno je bilo, da je podpora komasacijam s strani obravnavanih javnih institucij v Sloveniji relativno šibka. Izjema so območja z veliko izkušnjami na tem področju, kjer so lastniki zemljišč, udeleženci komasacij, v splošnem zelo zadovoljni z rezultati komasacij. Komasacije zemljišč so danes lahko del razvojnih projektov, toda praksa v Sloveniji še vedno sledi pretežno tradicionalnim pristopom, delno tudi zaradi šibke institucionalne podpore v primerjavi s tujimi praksami. Komasacije zemljišč bi morale obravnavati kot instrument javnega interesa, saj prinašajo številne prednosti, kot so izboljšanje pogojev kmetijske pridelave in razvoja podeželja, urejanja krajine, posredno prispevajo k prehranski samooskrbi, da ne omenjamo drugih koristi, kot sta nova katastrska izmera in kakovostni prostorski podatki v okviru zemljiških in prostorskih informacijskih sistemov.

KLJUČNE BESEDE

zemljišče, upravljanje zemljišč, kmetijsko zemljišče, gozd, komasacija, agrarne operacije, razvoj podeželja, Slovenija

Klasifikacija prispevka po COBISS-u: 1.01

ABSTRACT

This article is about the activities of agricultural land consolidation in Slovenia and some critical points regarding their implementation. The study has focused on administrative land consolidations, which are implemented in accordance with the legislation regarding agricultural land management. In the research, the role of the individual land consolidator consolidation's actor in land consolidation procedures was studied. For this purpose, an inquiry into the land consolidation participants, administrative units and municipalities was conducted. It has been observed that in Slovenia the support of public institutions in the field of land consolidation is extremely weak. The exceptions are the areas with significant experience in this field, where land owners and consolidation participants are generally extremely satisfied with the results. Nowadays, land consolidation may be a part of a development project. The praxis in Slovenia still follows the traditional approaches, partly due to the weak public institutional support in comparison to foreign experiences. Land consolidation should be considered to be an instrument of national interest, due to benefits such as improvement of conditions for agricultural and rural development, landscape arrangements, supporting food self-security, not to mention other benefits such as new cadastral surveying and qualitative spatial data in the framework of land and spatial information systems.

KEY WORDS

land, land management, agricultural land, forest, land consolidation, agrarian operations, rural development, Slovenia

1 UVOD

Slovenijo pogosto uvrščamo med dežele s tradicijo na področju izvajanja komasacij (Prosen, 2003; Triglav, 2008), ki so ena ključnih zemljiških operacij v prizadevanju za reševanje vprašanja posestne in parcelne razdrobljenosti kmetijskih in gozdnih gospodarstev (v nadaljevanju: kmetijskih gospodarstev). Kljub temu naša država v primerjavi z državami Zahodne in Srednje Evrope zelo izstopa s težavo posestne in parcelne razdrobljenosti kmetijskih gospodarstev (glej Lisec et al., 2012). Navedena težava resno ovira kmetijstvo in razvoj podeželja, samooskrbo s hrano ter na splošno tudi regionalni razvoj. Medtem ko se evropske države z dolgo tradicijo sistematičnega urejanja zemljišč na podeželju, kot so na primer Danska, Nemčija in Nizozemska, srečujejo že z drugo ali tretjo generacijo zemljiških operacij, je v Sloveniji še vedno opaziti izredno zadržanost do teh ukrepov tako pri lastnikih zemljišč kot pri različnih institucijah. Delno je tako stanje posledica slabih izkušenj z agrarnimi operacijami v sedemdesetih in osemdesetih letih preteklega stoletja, ko je bil temeljno vodilo teh operacij predvsem ekonomski učinek, posledice nekaterih takratnih posegov v prostor pa še vedno rešujemo (Prosen, 1993; Lisec in sod., 2012).

Komasacije, kot jih poznajo danes v večini evropskih državah, so bile v Evropi uvedene konec 19. in na začetku 20. stoletja, prve v literaturi omenjene komasacije v Evropi pa segajo v daljno 16. stoletje. Kot prva komasacija se pogosto navaja zložba zemljišč iz obdobja okrog leta 1550 na območju kneževine Kempten v jugozahodni nemški regiji Allgäu (Olschowy, 1955). Med prve države z urejeno zakonodajo na tem področju lahko štejemo nordijske države, ki so uvedle prve sistemske rešitve že v 18. stoletju (Danska, Norveška in Švedska). Osnovni cilj tradicionalnih komasacij je bil izboljšati posebno strukturo kmetij ter tako skupaj z ustreznimi infrastrukturnimi ureditvami in melioracijami (agromelioracijami in hidromelioracijami) omogočiti učinkovito ter smotrno rabo zemljišč. Komasacije zemljišč so se v svoji dolgi zgodovini razvile v celovito orodje razvoja podeželja z večnamenskimi cilji, ki ne prispeva samo k razvoju kmetijstva, temveč tudi k infrastrukturni opremljenosti, varovanju naravnega in grajenega okolja ter izvedbi različnih projektov na podeželju. Vse pomembnejša je vloga komasacij tudi na področju izvajanja aktivne zemljiške politike (pridobivanje zemljišč v javno korist, aktivno upravljanje zavarovanih območij ipd.). V razvitih evropskih državah z dolgo tradicijo komasacij uvajanje nekmetijskih ciljev že daleč presega ozke kmetijske cilje komasacij, v Sloveniji pa se to žal še ni pomembno uveljavilo v praksi (Cerjak in Prosen, 2001; Prosen, 2003; Triglav, 2006 in 2008; Lisec in Prosen, 2008). Bogate tradicije pri celovitem urejanju kmetijskega prostora z agrarnimi operacijami v Sloveniji žal nimamo. To področje je bolj ali manj prepuščeno vsakokratni politiki na področju kmetijstva, pobudam posameznikov ali posameznih organizacij (Prosen, 2003; Lisec in sod., 2011).

Predmet obravnave so upravne komasacije kmetijskih zemljišč v Sloveniji. V članku podajamo kronologijo izvajanja komasacij zemljišč v Sloveniji, in sicer za kmetijska in druga zemljišča, ki so lahko predmet komasacije po zakonodaji s področja komasacij kmetijskih zemljišč. Predstavljeni so tudi rezultati raziskave mnenj o komasacijah kmetijskih zemljišč, ki smo jih zbrali z anketnimi vprašalniki za izbrane upravne enote in občine ter za lastnike zemljišč na izbranih komasacijskih območjih. Na podlagi analiz odgovorov na anketne vprašalnike v sklepnem delu izpostavljamo

nekatero pomanjkljivosti sedanje ureditve ter izzive na področju komasacij kmetijskih zemljišč, pri čemer posebej izpostavljamo organizacijski vidik.

2 METODE IN MATERIALI

V prispevku je predstavljen razvoj zakonskega okvira komasacij kmetijskih zemljišč na območju današnje Slovenije ter podan pregled nad izvajanjem komasacij v preteklosti. Obseg izvajanja komasacij kmetijskih zemljišč smo podrobneje analizirali za obdobje po drugi svetovni vojni, in sicer na podlagi podatkov, pridobljenih od Ministrstva za kmetijstvo in okolje RS (MKO), Geodetske uprave RS (GURS) ter geodetskih izvajalcev, ki smo jih dopolnili s podatki upravnih enot (UE).

Za analizo prednosti in slabosti sedanjega zakonskega in organizacijskega vidika izvajanja komasacij kmetijskih zemljišč v Sloveniji smo oblikovali vprašalnike za upravne enote in občine ter lastnike zemljišč na izbranih komasacijskih območjih. V vseh treh primerih smo vključili tako zaprta (anketiranec izbere predhodno pripravljen odgovor ali več odgovorov) kot odprta vprašanja (odgovor zapiše anketiranec sam). Vprašalnika za upravne enote in občine sta osredotočena na postopke komasacij, ki so v pristojnosti upravnih enot oziroma občin (glej tudi Lisec in sod., 2011; Kos, 2011). Anketiranje upravnih enot in občin smo izvedli v letu 2011, ko smo anketne vprašalnike s spremnimi dopisi poslali po e-pošti in navadni pošti vsem upravnim enotam in takratnim občinam. Od skupno 58 upravnih enot jih je anketni vprašalnik izpolnilo 50. Ustrezno izpolnjenih je bilo 47 vprašalnikov, ki so bili vključeni v nadaljnjo analizo (81 %). Od 210 takratnih občin smo prejeli 106 odgovorov, anketni vprašalnik pa je ustrezno izpolnila 101 občina (48 %).

Vprašalnik za lastnike zemljišč je bil nekoliko obsežnejši. Poleg osnovnih podatkov o kmetijskem gospodarstvu smo želeli preveriti mnenje o posameznih postopkih in deležnikih (izvajalcih) komasacije, o izkušnjah in načinih sodelovanja posameznikov v postopkih, o zadovoljstvu z rezultati in učinkovitosti komasacijskega postopka. Vprašalnike za lastnike zemljišč komasacijskega sklada smo izpolnjevali na terenu v letu 2011, in sicer v obliki strukturiranega intervjuja. Za študijska območja smo izbrali tri komasacijska območja, na katerih so se komasacije izvajale v preteklih nekaj letih (glej tudi Lisec in sod., 2011; Megla, 2011; Jurak, 2012), in sicer:

- *Dravsko polje I* (501 ha, 429 deležnikov komasacij), komasacija se je izvajala v obdobju 1999–2004;
- *Dravsko polje II* (626,8 ha, 490 deležnikov komasacij), komasacija se je izvajala v obdobju 2003–2007;
- *Ptujsko polje I* (245,8 ha, 275 deležnikov komasacij), komasacija se je izvajala v obdobju 2006–2010.

Ciljna skupina so bili lokalni lastniki kmetijskih zemljišč komasacijskega sklada. Tako smo predhodno izločili vse lastnike s krajem bivališča zunaj lokalnega okolja. Z dodatnim zmanjševanjem ciljne populacije raziskave smo izločili še lastnike zemljišč, ki so imeli majhne solastniške deleže (vključili smo le lastnike do polovice lastniškega deleža, izjemoma do četrtnine

lastniškega deleža, če so bile kmetije večje). Tudi v primeru solastnikov smo izpolnili le en vprašalnik (največkrat so to člani istega gospodinjstva, ki so tudi sodelovali pri izpolnjevanju vprašalnika). Ciljni populaciji smo predhodno poslali obvestilo o izvajanju raziskave, potem pa smo na terenu izpolnjevali anketne vprašalnike. Obvestilo o anketiranju smo poslali na približno 500 naslovov, skupno je bilo zbranih 254 odgovorov.

3 PREGLED IZVAJANJA KOMASACIJ KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ V SLOVENIJI

Agrarno prenaseljenost v fevdalni dobi uvrščamo med izvirne razloge za zemljiško razdrobljenost posesti na podeželju v Sloveniji. Sredi 19. stoletja, z ukinitvijo fevdalizma, so se po Evropi pojavile potrebe po zemljiškem preurejanju skupnih in zasebnih zemljišč. Na območju naše države ni žal nihče začel sistematično odpravljati razkosanost kmečkih posestev. Še več, z zakonskimi predpisi, ki naj bi rešili kmeta iz hude krize, se je namesto preureditve kmetijskega prostora in odprave razkosanosti posestev pojavilo razdeljevanje obsežnih vaških gmajn in gozdov, ki so v obliki majhnih parcel prišli v zasebno last posameznikov. Razdrobljenost kmetijskih posesti se je skozi desetletja le še povečevala (Pirc, 1961).

3.1 Začetki zložbe ali komasacij na območju današnje Slovenije

Komasacije so na območju današnje Slovenije postale predmet večje javne pozornosti v drugi polovici 19. stoletja (Triglav, 2013). Zakonski temelj za zložbe zemljišč smo na območju današnje Slovenije dobili v nekdanji avstro-ogrski državi, ki je 7. junija 1883 izdala naslednje zvezne zakone: Zakon o zložbi kmetijskih zemljišč (nem. *Zusammenlegung landwirtschaftlicher Grundstücke*, RGBl. št. 92), Zakon o odpravi tujih enklav v gozdovih ter arondaciji gozdnih zemljišč (nem. *Bereinigung des Waldlandes von fremden Enklaven und die Arrondierung der Waldgrenzen*, RGBl. št. 93) ter Zakon o razdelbi skupnih zemljišč in uredbi dotičnih skupnih pravic do njihovega uživanja in oskrbovanja (nem. *Teilung gemeinschaftlicher und die Regulierung der hierauf bezüglichen gemeinschaftlichen Benützung- und Verwaltungsrechte*, RGBl. št. 94). Na podlagi teh zveznih zakonov so bili sprejeti posebni zakoni v posameznih deželah.

Za izvajanje agrarnih operacij so bile zadolžene deželne komisije za agrarne operacije¹. Na Kranjskem je bila takšna komisija ustanovljena na podlagi Zakona o razdelbi skupnih zemljišč in uredbi pravic do njih skupnega premoženja, uživanja in upravljanja z dne 26. 10. 1887 (Kranjski deželni zakonik št. 2/1888). Komisija na Štajerskem je bila ustanovljena z zakonom z dne 26. 5. 1909 (Štajerski deželni zakonik št. 44/1909), komisija za Koroško pa z zakonom z dne 5. 7. 1885. Med agrarne operacije so poleg komasacij kmetijskih zemljišč oziroma zložb spadale še razdelitve skupnih zemljišč in ureditev skupnih pravic do uživanja in oskrbovanja teh zemljišč, urejanje servitutnih pravic paše in pravic do skupnih planin oziroma planinskih pašnikov, melioracije in odprave enklav v gozdovih. Posamezne postopke so urejali področni zakoni. Tako so deželni zakoni posebej urejali tudi komasacije, tisti za Kranjsko je bil izdan 7. 11. 1900, za Koroško 21. 2. 1900, za Štajersko pa šele leta 1909 (Ribnikar, 1991). Posebnost je Prekmurje, ki

¹ Zanimivo je, da je Avstrija do danes ohranila podoben organizacijski okvir za agrarne operacije - v obliki javne službe. Tako imenovana uprava za agrarne operacije (nem. Agrarbehörde) je še na deželni ravni še vedno zadolžena za agrarne operacije, ki vključujejo poleg komasacij in arondacij tudi agro- in hidromelioracije, urejanje planinskih in gozdnih poti ter služnostnih pravic na podeželju in v gorah, urejanje pravic agrarnih skupnosti in skupnih pašnikov ipd.

je takrat spadalo v madžarski del takratne države, tam pa so veljale drugačne zakonske ureditve.

Takratni uradi oziroma deželne komisije za agrarne operacije so se večinoma ukvarjali z delitvijo skupnih zemljišč ter urejanjem pravic na skupnih pašnikih, pa tudi to delo ni bilo uspešno zaradi slabe formalno-pravne ureditve. Bogata zbirka Arhiva Republike Slovenije (glej fond *SI AS 56 Komisije za agrarne operacije (1889-1945)*) priča o posameznih zložbah na slovenskih tleh, ki so bile uvedene v obdobju pred prvo svetovno vojno in so se pogosto izvajale skupaj s postopki razdeljevanja skupne posesti ter melioracijami (urejanje vodotokov, izsuševanje ipd.). Pred prvo svetovno vojno je bilo skupno zloženih nekaj več kot 1000 ha, kjer je sodelovalo več kot 250 posestnikov, nekaj zložb, ki so se začele v tem obdobju, pa je bilo končanih šele po prvi svetovni vojni.

3.2 Komasacije kmetijskih zemljišč med prvo in drugo svetovno vojno

Po prvi svetovni vojni se je ohranila organizacijska shema za izvajanje agrarnih operacij v obliki deželnih komisij za agrarne operacije. Leta 1919 je bila za območje takratne Slovenije ustanovljena Višja komisija za agrarne operacije v Ljubljani, ki se je leta 1921 preimenovala v Deželno komisijo za agrarne operacije in leta 1928 v Komisijo za agrarne operacije. V priročniku Deželne komisije za agrarne operacije (Zložba poljedeljskih zemljišč, 1921) je zapisano: *»Zložba poljedeljskih zemljišč, s tujim imenom komasacija, je pri nas še precej neznana, in to kljub temu, da je zložba izredne važnosti in velikanskega gospodarskega pomena za udeleženega poljedelca. Da ni zanimanja za to prevažno gospodarsko vprašanje, je največ krivo to, ker večina naših kmetovalcev tozdevnega zložbenega zakona in predpisov o zložbenem ravnanju ne pozna v tisti meri, kakor bi bilo v njihovo korist potrebno. V drugih deželah so v tem obziru veliko napredovali in že desetletja vrše zložbe leto za letom z velikem obsegu ter z izvrstnim uspehom.»* V istem spisu je poleg prednosti za kmetijsko pridelavo izpostavljen pomen zložb za zmanjševanje možnosti mejnih sporov: *»Kdor ima veliko parcel, ima seveda tudi veliko mejašev, med katerimi se včasih nahaja tudi tak, ki iz nagajivosti ali celo grabežljivosti zaide s plugom v sosedovo zemljišče in si s tem prilasti del tuje zemlje. Kjer pa je veliko njiv, ki so zelo dolge, in če si tedaj tak nepošten mejaš prisvoji samo eno brazdo, je to vsled dolgosti njive že precejšen kos sveta. Posestnik tako odvetega sveta nima samo te škode, ampak plačuje za ta svet tudi davke. Posledica takega prekoračenja meje, izvršenega s prioranjem, so največkrat pravde, ki povzročajo mnogo razprtij in sovraštva. Po zložbi zemljišč pa vse to odpade. Meje so ravne in dobro zaznamovane s kamni in ker je namesto mnogo majhnih parcel samo nekaj veliko kosov, je tedaj razmerno tudi veliko manj mejašev. Ker je manj mejá, se lažje nadzorujejo te meje, ki tvorijo ravno črto od pota do pota, in če se slučajno kak mejni kamen zgubi ali vsled zlobnosti odstrani, ga vsak posestnik na podlagi novo določene meje lahko sam postavi ...«* (Zložba poljedeljskih zemljišč, 1921).

Med prvo in drugo svetovno vojno je bilo v Sloveniji zaradi pomanjkanja sredstev ter slabe ozaveščenosti javnih služb in lastnikov zemljišč po navedbi Pirca (1961) izvedenih le šest komasacij na skupni površini približno 800 ha. V arhivih Komisije za agrarne operacije je tudi v obdobju 1940–1945 zabeleženih nekaj primerov izvedenih zložb zemljišč. V medvojnem obdobju so skušali posestno strukturo kmetijskih zemljišč dodatno urediti z agrarno reformo,

vendar zaradi izigravanja ni dosegla namena. Splošna gospodarska kriza pred drugo svetovno vojno in vse močnejši proces urbanizacije sta povzročila nadaljnje deljenje zemljiške posesti, in povprečna velikost parcele obdelovalnih zemljišč na območju takratne Slovenije je s 30 arov v letu 1848 padla na 6 arov pred drugo svetovno vojno (Pirc, 1961).

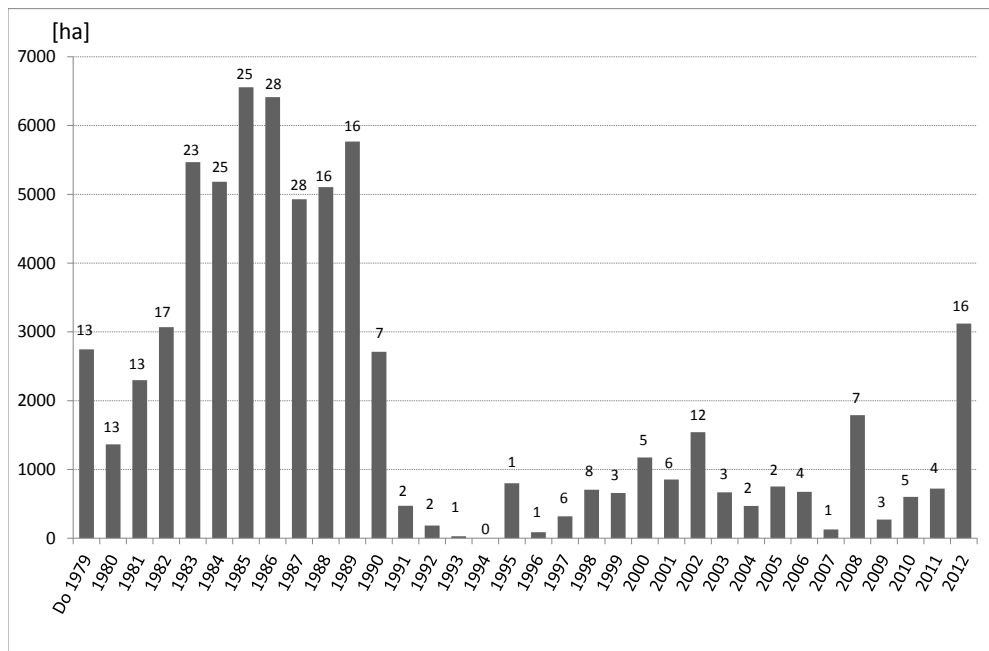
3.3 Komasacije kmetijskih zemljišč po drugi svetovni vojni (do leta 1991)

S sprejetjem Zakona o agrarnih skupnostih leta 1947 je bila Komisija za agrarne operacije ukinjena. Ukrepi agrarne politike in povojna zemljiška politika so bili usmerjeni v povečanje družbenih posesti. Kljub temu je v Sloveniji ostala v zasebni lasti večina obdelovalnih kmetijskih zemljišč in kmečka gospodarstva so ohranila drobno posestno strukturo. Komasacije in druge agrarne operacije je obravnaval zvezni Temeljni zakon o izkoriščanju kmetijskega zemljišča (Ur. l. FLRJ, št. 43/1959 in 53/1962, novela v Ur. l. SFRJ, št. 452/1965, 177/1967 in 152/1970), vendar le okvirno, tako so v posameznih republikah komasacije urejali posebni zakoni. V Sloveniji smo Zakon o komasacijah dobili leta 1957 (Ur. l. SRS, št. 43/1957), kmalu ga je zamenjal novi Zakon o komasacijah (Ur. l. SRS, št. 271/1963), temu pa je sledila Uredba o postopku za komasacijo kmetijskih zemljišč (Ur. l. SRS, št. 176/1964). Z letom 1958 je komasacije začel izvajati pri združni zvezi ustanovljeni Oddelek za urejanje kmetijskih zemljišč. Nekaj let je deloval tudi kot oddelek Kmetijskega inštituta, potem pa postal samostojen Zavod za urejanje kmetijskih zemljišč, a je leta 1975 prenehal delovati (Avbelj in sod., 1976). V tem času je bilo komasiranih le približno 1300 ha zemljišč (Prosen, 2003).

Leta 1973 je začel veljati republiški Zakon o kmetijskih zemljiščih (Ur. l. SRS, št. 26/1973), ki je urejal tudi področje agrarnih operacij. Z njim se je uredilo financiranje agrarnih operacij, saj je predpisal prispevek za spremembo namembnosti kmetijskih zemljišč, ki je pomenil namenski vir tudi za sofinanciranje komasacij kmetijskih zemljišč. Z novim Zakonom o kmetijskih zemljiščih iz leta 1979 (Ur. l. SRS, št. 1/1979) je bilo predpisano, da se lahko uvede predlog za komasacijo, če se s tem strinjajo lastniki zemljišč, ki imajo več kot 50 % površin vseh kmetijskih zemljišč na komasacijskem območju. S spremembo zakona leta 1986 pa soglasje lastnikov zemljišč ni bilo več pogoj za uvedbo komasacije. Samo izvajanje komasacij je bilo konkretnije določeno še v Navodilu za izvajanje komasacije kmetijskih zemljišč (Ur. l. SRS, št. 22/1981) in Priročniku za izvajanje komasacije in vodenje komasacijskega postopka (1985).

V zgodovini urejanja kmetijskih zemljišč v Sloveniji je bilo najbolj intenzivno obdobje 1981–1990, ko je bilo uvedenih največ komasacij (slika 1). K temu sta pripomogla Zakon o zagotavljanju in usmerjanju sredstev za usposabljanje zemljišč za družbeno organizirano kmetijsko proizvodnjo v obdobju 1982–1985 in takratna organiziranost strokovne službe, ki je vodila postopke agrarnih operacij. Ta je delovala v okviru Zveze vodnih skupnosti, ki pa je bila po prenehanju interesnih skupnosti vključena v ministrstvo, pristojno za kmetijstvo (Kokolj Prošek, 2001; Lisec in sod., 2011). Po podatkih MKO je bilo v obdobju 1973–1979 v komasacije vključenih nekaj več kot 2000 ha zemljišč, v obdobju 1980–1985 približno 24.000 ha kmetijskih zemljišč, v obdobju 1986–1990 pa še približno 25.000 ha (Lisec in sod., 2011). V obdobju 1973–1990 je bilo uvedenih tudi več projektov drugih agrarnih operacij osuševanja. Tako je bilo približno 72.000 ha vključenih

v projekte osuševanja. Na nekaj manj kot 70.000 ha so se izvedle agromelioracije, medtem ko so bili zgrajeni namakalni sistemi na nekaj več kot 5800 ha zemljišč (Borec, 1997). Skupaj je bilo na območju Slovenije po drugi svetovni vojni do leta 1990 v komasacije vključenih več kot 52.000 ha zemljišč (Lisec in sod., 2011). Intenzivnemu uvajanju projektov komasacij pa ni sledila učinkovita izvedba, tako je bilo v začetku devetdesetih let preteklega stoletja po ocenah takratnega kmetijskega ministrstva kar 125 nedokončanih komasacij (Prosen, 2003).

Slika 1: Pregled nad uvedenimi upravnimi komasacijami kmetijskih zemljišč po letu 1945. Površine zemljišč, vključenih v komasacije, in število postopkov (virji podatkov: MKO, GURS, UE).

Urejanje kmetijskih zemljišč z agrarnimi operacijami v osemdesetih letih preteklega stoletja ni bilo sporno le zaradi šibke participacije ljudi in pogosto vsiljenih ukrepov, ampak tudi z ekološkega in okoljskega vidika. Agrarne operacije so se pogosto izvajale z neustreznimi tehničnimi ukrepi, pri tem niso bili dovolj upoštevani različni sektorji. Posledice so se kazale v degradaciji kmetijske krajine in okoljskih težavah, nezadovoljstvo pa se je nanašalo tudi na slabo vzdrževanje zgrajenih sistemov. Vse to je prispevalo k neprijateljnosti agrarnih operacij, kar še vedno povzroča težave zaradi zadržkov do agrarnih operacij z vidika lastnikov zemljišč in posameznih sektorjev (Lisec in sod., 2011).

3.4 Komasaacije kmetijskih zemljišč po letu 1991

Z letom 1991 so se tako imenovane »prisilne« komasaacije počasi nehale uvajati, predvsem zaradi priprav in spreminjanja zakonodaje s področja vračanja krivično odvzetih kmetijskih zemljišč in gozdov ter zaradi moratorija na osuševanje zemljišč, ki se je pogosto izvajalo vzporedno s komasacijami. Postopki komasacije so zaradi spremembe političnega sistema in (re)organizacije strokovnih služb za nekaj časa v Sloveniji zamrli. Mnoge komasaacije iz preteklega obdobja niso bile

komasacijskih postopkov s podporo ministrstva, pristojnega za kmetijstvo, oziroma Evropske unije. V zadnjih letih se komasacije izvajajo na kmetijsko intenzivnih območjih Slovenije (slika 2), največkrat na pobudo lokalne skupnosti ali kmetov samih.

Komasacije kmetijskih in gozdnih zemljišč so v Sloveniji večinoma financirane s sredstvi Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP). Na to področje se nanaša Uredba sveta (ES) št. 1698/2005 z dne 20. septembra 2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja s spremembami. V 30. členu je tako navedeno, da se podpora za infrastrukturo, povezano z razvojem in prilagoditvijo kmetijstva ter gozdarstva, nanaša na dejavnosti, ki so povezane z *dostopom do kmetijskih in gozdnih zemljišč, komasacijami, arondacijami in izboljšanjem zemljišč, oskrbo z energijo in upravljanjem z vodnimi viri*. Podpora je predvidena v okviru ukrepa osi 1 za izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja. Občine so se lahko v okviru Programa razvoja podeželja 2007–2013 (PRP, 2007) le še letos prijavile na razpis za pridobitev nepovratnih sredstev za izvedbo komasacije in agromelioracije v okviru ukrepa 125 – *Izboljšanje in razvoj infrastrukture, povezane z razvojem in prilagoditvijo kmetijstva*, v katerega od leta 2011 spadata predmet podpore št. 1: komasacije ter predmet podpore št. 2: agromelioracije na komasacijskih območjih (višina sofinanciranja do 100 % upravičenih stroškov).

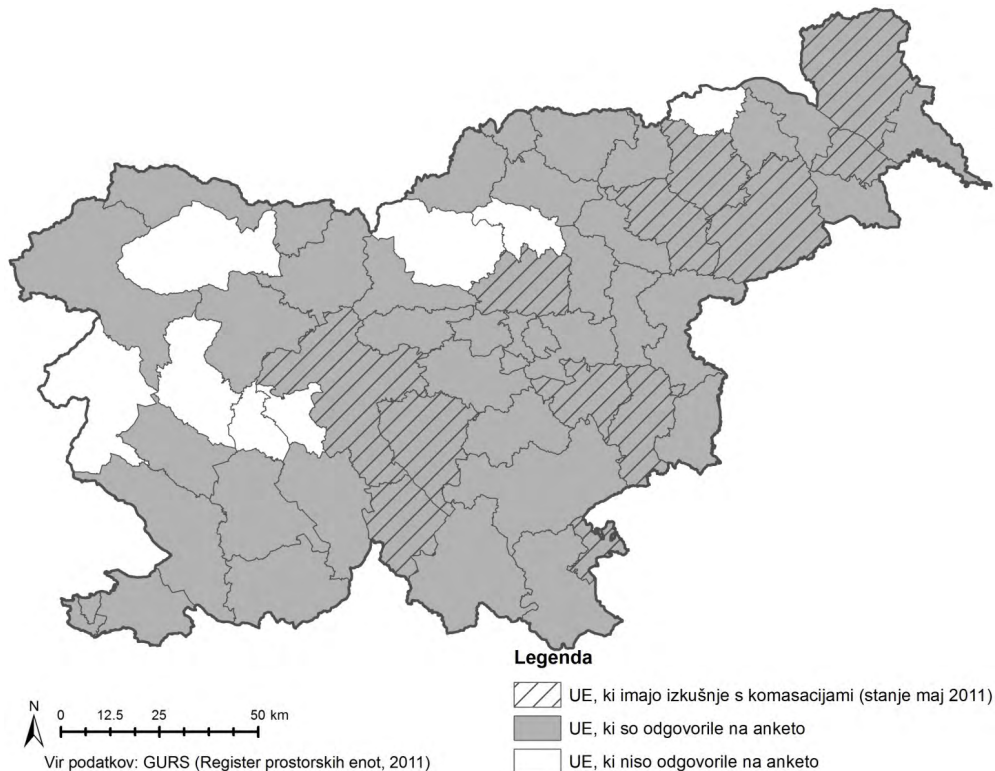
4 REZULTATI ANALIZE ODGOVOROV NA ANKETNE VPRAŠALNIKE

4.1 Raziskava glede mnenj upravnih enot in občin o komasacijah zemljišč

Upravne enote in občine imajo pomembno vlogo pri izvajanju upravnih komasacij kmetijskih zemljišč. Medtem ko so upravne enote zakonsko zadolžene za vodenje upravnega postopka komasacij (izvajalec je geodetsko podjetje z odgovornim geodetom v sodelovanju s sektorskimi strokovnjaki), je vloga občin zakonsko slabše opredeljena, in sicer le za primere, ko je občina lastnik zemljišč na komasacijskem območju. Takrat namreč nastopa, tako kot drugi lastniki zemljišč, kot komasacijska udeleženka. Shema financiranja (glej PRP, 2007) in šibka institucionalna podpora za izvajanje agrarnih operacij pa zahtevata ravno od občin, da motivirajo potencialne deležnike agrarnih operacij in dejavno sodelujejo v postopkih. Motiviranje potencialnih komasacijskih udeležencev je v praksi prepuščeno posameznikom, tudi geodetskim podjetjem. Izjemoma so to nekatere redke občine, ki so se v preteklih letih izredno angažirale. Zanimivo je, da je lahko po sedanjih razpisih v programskem obdobju 2007–2013 investitor le občina, ki krije razliko med upravičenimi stroški za sofinanciranje v okviru javnih razpisov PRP (2007) in vsemi stroški komasacije.

V anketnih vprašalnikih smo predstavnike upravnih enot in občin vprašali, ali so se v zadnjih 15 letih srečali z upravnimi komasacijami. To obdobje smo izbrali, ker je bil leta 1996 sprejet Zakon o kmetijskih zemljiščih, s katerim je država na novo uredila področje komasacij kmetijskih zemljišč. Med anketiranimi predstavniki upravnih enot se jih je 45 % v praksi že srečalo z upravno komasacijo. Od upravnih enot, ki so posredovale odgovore na anketni vprašalnik, pa jih je vlogo za uvedbo komasacije v preteklih 15 letih prejelo le 26 % (slika 3). Večinoma se je komasacija

na podlagi vloge tudi dejansko začela. Med upravnimi enotami, ki so se v preteklih letih srečale z upravnimi komasacijami, je večina takih, ki so sodelovale v sanaciji nedokončanih komasacij. Le sedem od anketiranih upravnih enot pa je odgovorilo, da so v preteklih 15 letih uvedle in vodile postopek vsaj ene upravne komasacije.

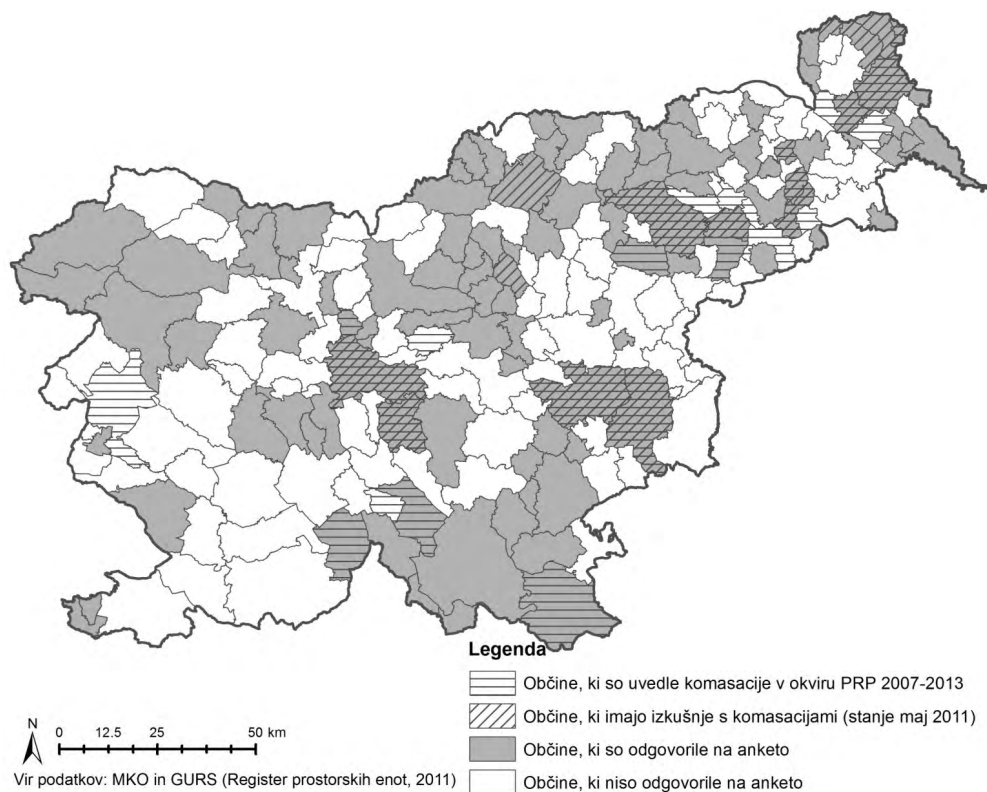

Slika 3: Upravne enote, ki so izpolnile anketni vprašalnik. Posebej so prikazane upravne enote, ki so se v preteklih 15 letih (do maja 2011, ko je bila izvedena anketa) srečale s komasacijskim postopkom.

Med občinami, ki so izpolnile vprašalnik (slika 4), se jih je 25 % srečalo s pobudo za upravno komasacijo v zadnjih 15 letih. Od 27 pobud za uvedbo upravnih komasacij, ki so jih navedli predstavniki anketiranih občin, je bilo dejansko uvedenih 16 komasacij, kar pomeni 60 % glede na pobude. Pri uvajanju komasacij občine izpostavljajo težavo nestrinjanja lastnikov zaradi opuščanja kmetijstva in nezainteresiranost za doseganje dogovora med lastniki. Na uvedbo postopka komasacije lahko negativno vplivajo tudi neuspešno izpeljane komasacije ali komasacije, ki niso dosegle namena.

Opozoriti moramo, da so v nadaljevanju obravnavane le občine, ki so odgovorile na anketni vprašalnik, in da se odgovori nanašajo na stanje v maju 2011. Po letu 2011 se je zgodil izreden premik v izvajanju komasacij in drugih agrarnih operacij, saj so bile od januarja 2012 do junija 2013 uvedene komasacije na več kot 3000 ha. Med drugim so bile uvedene komasacije v občinah, ki do maja 2011 niso imele veliko izkušenj na tem področju - izpostavimo naj Beltince, Črnomelj, Gorišnico, Loško dolino, Majšperk, Moravče, Novo Gorico, Ribnico, Slovenske

Konjice, Sodražico, Tišino, Videm in Vodice. V celotnem programskem obdobju 2007–2013 se je za sredstva EKSRP (Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja) za sofinanciranje komasacij potegovalo 29 občin (slika 4). Velik napredek je v preteklih letih tudi na področju agromelioracij, saj so številne občine (Cerkvenjak, Črnomelj, Dornava, Gorišnica, Grosuplje, Kidričevo, Krško, Markovci, Ribnica in Videm) v okviru ukrepa 125 v programskem obdobju 2007–2013 uvedle tudi agromelioracije na komasacijskih območjih (MKO, 2013a).

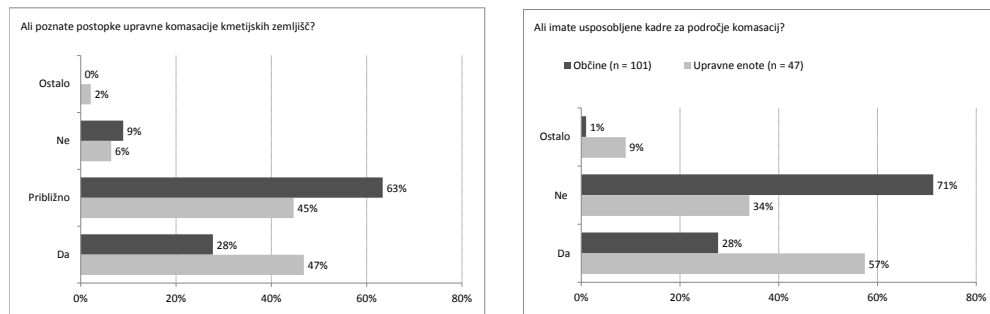

Slika 4: Občine, ki so izpolnile anketni vprašalnik. Posebej so prikazane občine, ki so se v preteklih 15 letih (do maja 2011, ko je bila izvedena anketa) srečale s komasacijskim postopkom, ter občine, ki so pridobile sredstva za komasacije v okviru javnih razpisov Programa razvoja podeželja 2007–2013.

V anketnem vprašalniku nas je zanimala usposobljenost kadrov za področje komasacij na upravnih enotah in občinah (slika 5). Uslužbenci upravnih enot so v splošnem seznanjeni s postopki upravnih komasacij, saj 47 % anketiranih dobro, 45 % pa približno pozna upravne komasacije. Pri tem jih 57 % meni, da imajo na njihovi enoti usposobljene kadre za upravne komasacije. Predstavniki občin slabše poznajo komasacijske postopke. Tako med njihovimi predstavniki prevladujejo odgovori, da komasacijski postopek poznajo le približno (63 %), večina občin pa tudi nima posebej usposobljenega kadra (71 %).

Kar 48 % anketiranih predstavnikov upravnih enot meni, da bi v zvezi s postopkom komasacije potrebovali dodatne informacije. Pri tem prevladujejo upravne enote, ki v preteklih 15 letih

niso imele upravne komasacije, oziroma tiste, ki so jih imele le omejeno število (do pet). Izmed anketiranih predstavnikov občin jih je 73 % izrazilo željo po dodatnih informacijah v zvezi s komasacijami, pri čemer izpostavljajo šibko znanje s področja pripravljanih del ter uvedbe komasacije, pridobivanja sredstev in izdaje gradbenih dovoljenj pri agrarnih operacijah.

Slika 5: Poznavanje postopkov upravnih komasacij kmetijskih zemljišč ter kadrovska podpora anketiranih upravnih enot in občin

Predstavnike upravnih enot in občin, ki imajo izkušnje na področju komasacij kmetijskih zemljišč, smo prosili, naj navedejo ključne težave, ki jih opažajo pri svojem delu na tem področju. Na upravnih enotah je bila med drugim izpostavljena težava, da ni systemskega nazora nad parcelacijo in pozidavo na območjih, na katerih so se pred leti izvajale agrarne operacije. Večjo vlogo pri komasacijah bi lahko imela uradna geodetska služba, saj gre v osnovi za geodetski postopek. Posebno težavo pri njihovem delu pomenijo nedokončane komasacije, pri čemer bi želeli več jasnejših navodil in hitrejšo odzivnost pristojnih služb. Izpostavljajo pa tudi kadrovske preobremenitve na območjih z večjim številom komasacijskih postopkov (Lisec in sod., 2011).

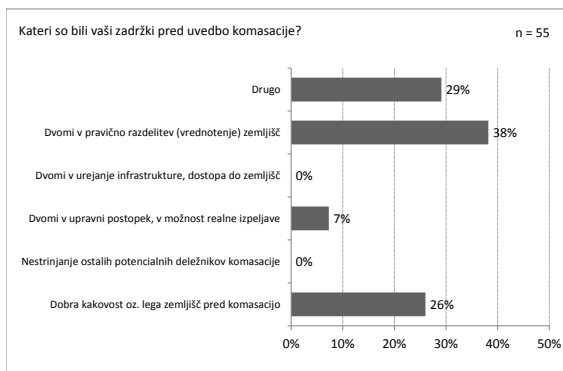
Med občinami prevladuje mnenje, da so ključna težava dolgotrajna pripravljala dela in urejanje gradbene dokumentacije za infrastrukturne ureditve komasacijskega območja. Posebej je bilo izpostavljeno vprašanje prevelikega časovnega zamika med dodelitvijo novih zemljišč in gradnjo ustrezne infrastrukture oziroma izvedbo melioracij (agromelioracije, osuševanje in namakanje), kar bi se lahko izvajalo skupaj. Za bolj učinkovite postopke in okolju prijaznejše rešitve je bila izpostavljena nujnost boljšega medsektorskega sodelovanja. Občine pogrešajo večjo angažiranost nekaterih javnih služb, ki bi se morale dejavneje vključevati v postopke, denimo kmetijske svetovalne službe, upravnih enot, geodetske uprave itn. (Lisec in sod., 2011). Navedeni so bili dolgotrajni postopki, predvsem pri reševanju pritožb. To področje se je po letu 2011 izboljšalo, čeprav še obstajajo primeri komasacij, pri katerih reševanje pritožb na drugi stopnji traja več let, in to kljub zakonski opredelitvi (72. člen Zakona o kmetijskih zemljiščih), da se reševanje pritožb in reševanje upravnih sporov v zvezi s komasacijskim postopkom šteje za nujno in da je odločbo na drugi stopnji treba izdati najpozneje v šestih mesecih po prejemu pritožbe s spisi. Posebne težave je prinesla sprememba zemljiškoknjižnega poslovanja sredi leta 2011, s katero se ni le zmanjšala učinkovitost postopkov pri komasacijah, ampak so bili za določen čas (do pomladi 2013, tj. skoraj dve leti) celo v celoti ustavljeni vpisi zaključenih komasacij v zemljiško knjigo.

4.2 Raziskava mnenj deležnikov komasacij na izbranih komasacijskih območjih

Vprašanja za deležnike komasacij (lastnike zemljišč, fizične osebe) na izbranih komasacijskih območjih so se nanašala na splošne podatke o kmetijskih gospodarstvih, na poznavanje postopka komasacije kmetijskih zemljišč, sodelovanje anketirancev v postopku komasacij ter njihovo zadovoljstvo s postopkom in samimi rezultati komasacije.

V prvem delu anketnega vprašalnika smo zbrali osnovne podatke o kmetijskih gospodarstvih anketirancev. Prevladujejo gospodinjstva z dvema (20 %), tremi (22 %) in štirimi (24 %) člani, s povprečno starostjo od 40 do 60 let (51 %). Velik delež je tudi gospodinjstev s povprečno starostjo članov pod 40 let (36 %). V kar 38 % anketiranih gospodinjstvih sta zaposlena dva, eden je zaposlen v 24 % gospodinjstev, delež kmetijskih gospodarstev z nobenim zaposlenim je 23 %. Kmetije anketirancev so glede na površino vseh zemljišč kmetijskega gospodarstva, skupaj z gozdovi, različno velike. Največ je kmetij z do 5 ha površin (42 %), 18 % je kmetij s 5–10 ha, 25 % kmetij z 10–20 ha, medtem ko je kmetij z več kot 20 ha zemljišč 15 %, kar je sicer nad slovenskim povprečjem. Tudi glede na površine obdelovalnih zemljišč so kmetije anketirancev različnih velikosti. Največ je kmetij z manj kot 2,5 ha obdelovalnih zemljišč (31 %). Kmetij z 2,5–5 ha je 16 %, s 5–10 ha obdelovalnih zemljišč 21 %, z 10–20 ha obdelovalnih zemljišč 18 %, ostalo so kmetije z več kot 20 ha obdelovalnih zemljišč. Glede na usmerjenost kmetijske pridelave kmetijskih gospodarstev prevladujejo mešane kmetije, ki po komasaciji, podobno kot pred komasacijo, kombinirajo kmetijsko pridelavo za lastne potrebe in za trg. V komasacijski postopek so bile vključene različne površine zemljišč kmetijskih gospodarstev. Prevladujejo kmetije, ki so v komasacijski sklad vložile do pet zemljiških parcel (68 %).

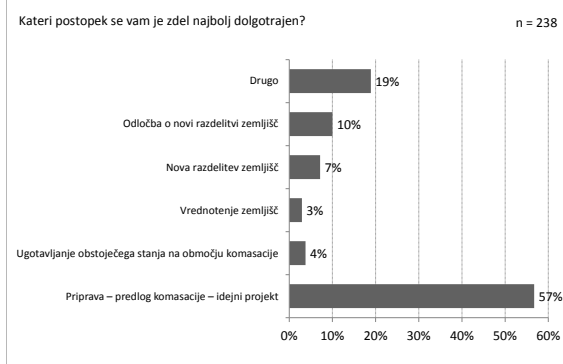
Najmočnejšo pobudo za komasacije so dale občine. Skoraj 38 % anketirancev je imelo na začetku dvome glede vključitve svojih zemljišč v komasacijski sklad (slika 6). Tisti, ki so imeli na začetku zadržke, so si večinoma premislili na podlagi lastnega razmisleka ali menja drugih lastnikov in razgovorov z njimi.

Slika 6: Razlogi anketiranih lastnikov zemljišč za zadržke pred uvedbo komasacije

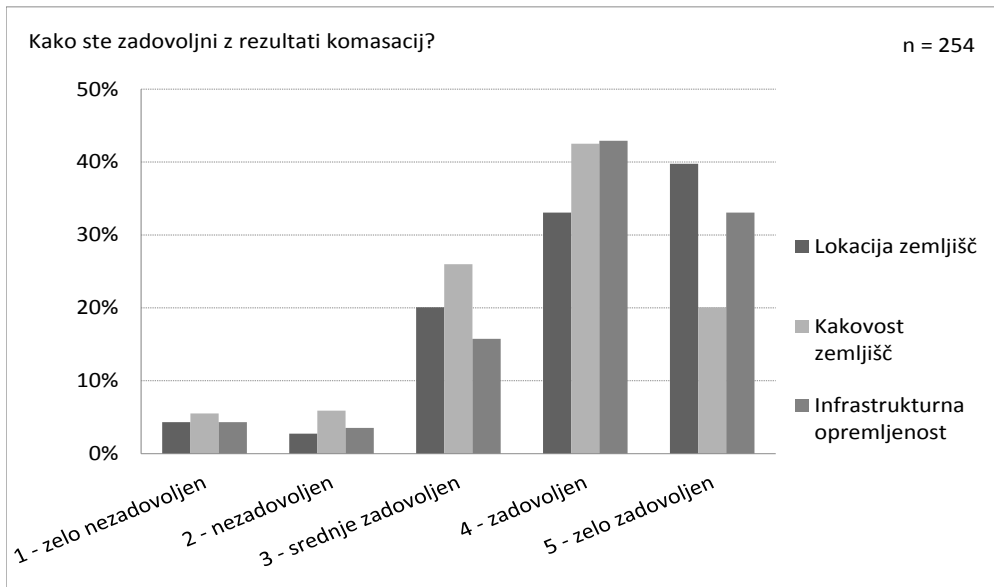
Za vsa tri komasacijska območja se je izkazalo, da so bili komasacijski udeleženci v splošnem zadovoljni s časovnim potekom izvajanja komasacij. Kar 72 % jih je namreč zadovoljnih ali zelo

zadovoljnih. Slednje velja tudi za primer Dravskega polja I, kjer so se pojavile težave z izvajalcem postopka (zamenjava geodetskega podjetja). Predpostavljamo, da so anketiranci najverjetneje ocenjevali bolj zadnjo fazo postopka. Med najbolj dolgotrajne postopke so tisti, ki so odgovorili na to vprašanje, uvrstili pripravljala dela (57 %) (slika 7).

Slika 7: Mnenje anketiranih lastnikov zemljišč, kateri postopek je časovno najbolj zahteven.

V splošnem so anketirani udeleženci komasacij z rezultati komasacije zadovoljni (slika 8) in jo odobravajo. Tako bi se 88 % anketirancev še enkrat odločilo za komasacijo, 12 % pa ne. Več kot polovica anketirancev (52 %) meni, da so bile njihove želje in pripombe upoštevane, 15 % jih pravi, da ne, 28 % pa, da delno. Lastniki zemljišč so zadovoljni s kakovostjo novo dodeljenih zemljišč in kar 71 % jih je prepričanih, da je komasacija prispevala k učinkovitejšemu kmetovanju na kmetiji. Največ pripomb so anketiranci na koncu podali na počasen in dolgotrajen postopek. Prihodnjim komasacijskim udeležencem večina priporoča čim bolj dejavno in konstruktivno sodelovanje v vseh fazah postopka komasacije (Lisec in sod., 2011).

Slika 8: Zadovoljstvo anketiranih lastnikov zemljišč z rezultati komasacij na izbranih komasacijskih območjih

4.3 Razprava

Za kakovostno izvajanje komasacij, razvoj novih pristopov ter tudi za njihovo promocijo je potreben močan organizacijski okvir, ki ga podpirajo javne ustanove. Rezultati raziskave so pokazali, da med zaposlenimi na upravnih enotah in občinah obstaja velik interes za pridobivanje informacij o komasaciji oziroma za izobraževanje na tem področju, medtem ko drugih institucij, ki sodelujejo pri komasacijah, nismo vključili v raziskavo (na primer geodetske uprave, kmetijske svetovalne službe, Zavoda RS za varstvo narave, Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov RS itn.). Občine, ki so že sodelovale v komasacijah, so zainteresirane za dejavno sodelovanje v postopkih, v splošnem pa ne želijo prevzeti vodilne vloge in menijo, da za to tudi niso kompetentne. V okviru sedanje sheme izvajanja komasacijskih postopkov predvsem občine izpostavljajo težavo (ne)aktivnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja, pa tudi drugih nosilcev prostorskega načrtovanja. Po mnenju predstavnikov občin je dodatna težava parcialno izvajanje komasacij in melioracij ter v zvezi s tem pridobivanje različnih dovoljenj. Upravne enote izpostavljajo »nesmisel«, da ni večjih omejitev pri nadaljnjem upravljanju zemljišč in razpolaganju z njimi, kjer so bile izvedene agrarne operacije (prepoved parcelacije, spremembe namembnosti teh zemljišč ipd.). V zvezi z izvajalci niso podale večjih pripomb niti upravne enote niti občine, z izjemo mnenja nekaterih predstavnikov občin, naj bodo še bolj odločni pri pogajanjih in sprejemanju odločitev (Lisec in sod., 2011).

V praksi veliko težavo pomeni preobremenjenost upravnih enot (tudi geodetskih uprav) na območjih, na katerih se izvaja več komasacij (primer Murske Sobote v preteklosti in sedanjosti, še bolj pa v bližnji prihodnosti: 12 novih komasacij v letih 2012 in 2013, od tega 10 z že zagotovljenim financiranjem države in EU ter z določenim rokom zaključka do sredine leta 2015). Na področju komasacij, melioracij in na splošno agrarnih operacij v Sloveniji primanjkuje znanje in ustanova, ki bi celovito vsebinsko koordinirala in usmerjala izvajalce ter druge deležnike projektov komasacij in na splošno agrarnih operacij. Šibkost sedanjega sistema in potreba po boljši sistemski ureditvi področja se vidi na primeru komasacij že v pripravljalni fazi, ki je izredno dolgotrajna in je odvisna od interesa posameznikov ali posameznih institucij.

Za učinkovito komasacijo je treba motivirati predvsem lastnike zemljišč, kjer bi prav tako potrebovali podporo javnih služb. Dobra motivacija so dobre prakse, slabi projekti pa lahko zaznamujejo prakso za več desetletij. Primeri tega so veliki posegi v prostor v osemdesetih letih preteklega stoletja, ki so bili izvedeni v okviru agrarnih operacij in so povzročili degradacijo krajine ter okoljske in ekološke težave. Komasaacije so bolj kot kdaj prej postale kompleksen instrument preurejanja zemljišč oziroma prostora na podeželju in jih je treba obravnavati kot integralni del programov kmetijstva in razvoja podeželja z večkratnim učinkom nacionalnega pomena, kar je obširno opisano v strokovnih virih (npr. FAO, 2008). V Sloveniji sedanja zakonodaja in postopki komasacij še vedno temeljijo na konceptu izboljšave pridelovalnih pogojev za kmetijstvo ter ne promovirajo in uvajajo drugih pomembnih prednosti komasacije za celosten razvoj podeželja. Žal zakonski in institucionalni okvir, pa tudi pomanjkanje znanja in dobrih praks, pogosto ovira napredne pristope, kar lahko ugotovimo tudi iz predstavljenih rezultatov.

5 SKLEP

Komasacije imajo v Sloveniji še vedno negativen sloves zapletenih ter dolgotrajnih in težavnih postopkov. To je eden od glavnih vzrokov, da se jim že na kmetijskem področju namenja bistveno premalo pozornosti. Za uporabo komasacij kot sredstva za doseganje nekmetijskih ciljev pa je interesa in predvsem konkretnih dejavnosti pristojnih služb še manj (Triglav, 2008). Pomanjkanje motivacije, predvsem pa znanja o komasacijah, je opaziti tako na strani javnih institucij, lokalnih skupnosti, kot pri lastnikih zemljišč. Razlog je po našem mnenju predvsem v sistemu, v katerem primanjkuje javnih služb, ki bi učinkovito koordinirale delo in varovale javno korist takih projektov. V Sloveniji bi bilo zato treba vzpostaviti (javno) službo za koordinacijo izvajanja komasacij, predvsem pa je treba rešiti težavo šibkega sektorskega sodelovanja ter kadrovske podhranjenosti in slabega poznavanja komasacij v institucijah, ki so zadolžene za njihovo izvajanje. Treba je tudi povečati učinkovitost postopka komasacije. Predvsem je treba opredeliti nove smernice za izvajanje komasacije, ki bodo sledile zahtevam sodobnega kmetovanja in kakovostne pridelave hrane, standardom varstva okolja, sociološkim vidikom življenja na podeželju ter urejanja podeželskega prostora. Poudarek komasacij zemljišč mora biti na širših ciljnih razvoja podeželja, ki ob izboljšavi pogojev kmetijske pridelave vključujejo tudi obnovo vasi ter ohranjanje in trajnostni razvoj krajine. Pomen komasacij zemljišč, ki so razumljene kot celovito urejanje kmetijske krajine oziroma podeželja, je skladen tudi s cilji politike razvoja podeželja EU v obdobju 2014–2020 in je opredeljen v Operativnem programu za izvajanje resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 (MKO, 2013b). Prav zato bo bodo morale javne službe na področju kmetijstva, katastra in prostora, okolja in infrastrukture ob pomoči kmetijske ter geodetske stroke končno odločno ukrepati za sistemsko rešitev na tem področju (taki sklepi so bili sicer zapisani tudi pred desetletjem – glej Cerjak in Prosen, 2001; Kokolj Prošek, 2001).

Zahvala

Raziskava je bila izvedena v okviru Ciljnega raziskovalnega programa CRP Konkurenčnost Slovenije 2006–2013, projekt Komasacije in celovito urejanje podeželskega prostora (V4-1057), ki sta ga sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) ter takratno Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano Republike Slovenije (MKGP), danes Ministrstvo za kmetijstvo in okolje Republike Slovenije (MKO), za kar se avtorji iskreno zahvaljujemo. Posebna zahvala velja vsem predstavnikom občin, upravnih enot in lastnikom zemljišč na komasacijskih območjih, ki so s sodelovanjem v raziskavi ter konstruktivnimi pripombami in predlogi veliko pripomogli k njeni uspešnosti.

Literatura in viri:

- Avbelj, J., Honzak, D., Mrkalj, J., Banovec, T., Divjak, K., Ruprecht, J., Kralj, A. (1976). Komasacije - raziskava najboljših možnosti. Ljubljana, Inštitut geodetskega zavoda.*
- Borec, A. (1997). Vloga agrarnih operacij pri razvoju kmetijstva in podeželja. V: Erjavec, E., Juvančič, L. (ur.): Učinki reforme slovenske kmetijske politike. Ljubljana, Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije, 197–206.*
- Cerjak, M., Prosen, A. (2001). Komasacija v zadnjem desetletju, razvoj agrarnih operacij in Evropska unija. Posestna sestava in kmetijska politika. XVI. posvet Kmetijske svetovalne službe Slovenije, Bled, 26.-27. november. KGZ Slovenije, 64–77.*

- FAO (2008). *Opportunities to mainstream land consolidation in rural development programmes of the European Union*. FAO Land Tenure Policy Series 2. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome, 2008. 72 str.
- Jurak, J. (2012). *Mnenje lastnikov zemljišč o postopkih upravne komasacije za primer komasacijskih območij Dravsko polje I in II*. Diplomski naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- Kokolj Prošek, J. (2001). *Zemljiške operacije, izboljšanje posestne strukture ter priprava ustrezne zakonodaje. V: Posestna sestava in kmetijska politika. XVI. posvet Kmetijske svetovalne službe Slovenije, Bled, 26.-27. november. KGZ Slovenije, 58–63.*
- Kos, M. (2011). *Raziskava vloge občin pri izvajanju upravnih komasacij v Sloveniji in primerjalna analiza z Bavarsko*. Diplomski naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- Lisec, A., Prosen, A. (2008). *Celostni pristop k upravljanju zemljišč na podeželju – zemljiški menedžment*. *Geodetski vestnik* 52(4), 758–772.
- Lisec, A., Pintar, M., Bovha, D., Ferlan, M., Šumrada, R., Drobne, S., Zavodnik Lamovšek, A., Foški, M., Prosen, A., Prus, T., Grčman, H., Glavan, M., Novak, P., Čeh, M., Trobec, B. (2011). *Komasacije in celovito urejanje podeželskega prostora: Končno poročilo ciljnega raziskovalnega projekta v sklopu programa Konkurenčnost Slovenije 2006–2013*. Ljubljana in Celje: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo in Biotehniška fakulteta ter Geodetski zavod Celje d. o. o.
- Lisec, A., Sevatald, H., Bjerva, Ø. J., in Ferlan, M. (2012). *The institutional framework of land consolidation – comparative analysis between Slovenia and Norway*. *FIG Working Week 2012: Knowing to manage the territory, protect the environment, evaluate the cultural heritage*, Rim, 6.-10. maj 2012.
- Megla, A. (2011). *Raziskava vloge lastnikov zemljišč pri izvajanju upravnih komasacij v Sloveniji na primeru komasacijskega območja Ptujsko polje I ter primerjalna analiza z Avstrijo*. Diplomski naloga. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo.
- MKO (2013a). *Direktorat za kmetijstvo, Sektor za urejanje kmetijskega prostora in zemljiške operacije*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje RS.
- MKO (2013b). *Operativni program za izvajanje resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje RS.
- Olschowy, G. (1955). *Landschaftspflege und Flurbereinigung. Ein Bericht über die Arbeitstagung in Münster vom 5. bis 7. Oktober 1955*. Stuttgart: Eugen Ulmer: 141 str.
- Pirc, A. (1961). *Urejanje kmetijskega prostora. Strokovne razprave, zvezek 4, I. del*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta – Oddelek za agronomijo.
- Priročnik za izvajanje komasacije in vodenje komasacijskega postopka (1985)*. Ljubljana: Republiška geodetska uprava SRS, 97 str.
- Prosen, A. (1993). *Sonaravno urejanje podeželskega prostora*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, 180 str.
- Prosen, A. (2003). *Stanje in perspektive izvajanja komasacij kmetijskih zemljišč v Sloveniji*. *Geodetski vestnik* 47(1/2), 64–74.
- PRP (2007). *Program razvoja podeželja 2007–2013*. Ljubljana: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje RS. http://www.mko.gov.si/si/delovna_podrocja/program_razvoja_podezelja_2007_2013/ (15. 6. 2013).
- Ribnikar, P. (1991). *Komisija za agrarne operacije v Ljubljani in njeno arhivsko gradivo*. *Arhivi* 14(1 in 2), 10–15.
- SI AS 56 Komisije za agrarne operacije (1889–1945)*. Ljubljana, Arhiv Republike Slovenije.
- Triglav, J. (2006). *Razvoj podeželja s pomočjo komasacij kmetijskih zemljišč*. *Geodetski vestnik* 50(1), 44–59.
- Triglav, J. (2008). *Komasacije zemljišč ob gradnji infrastrukturnih objektov v Prekmurju*. *Geodetski vestnik* 52(4), 795–811.
- Triglav, J. (2013). *Zanimiv zapis iz 19. stoletja o komasacijah*. *Geodetski vestnik* 57(2), 381–387.
- Zložba poljedelskih zemljišč (1921)*. Ljubljana: Deželna komisija za agrarne operacije.
- Zakon o kmetijskih zemljiščih (1996)*. ZKZ. Uradni list RS, št. 59/1996, 5132–5149.
- Zakon o kmetijskih zemljiščih (2011)*. Uradno prečiščeno besedilo. ZKZ-UPB2. Uradni list RS, št. 71/2011, 9479–9498, in sprememba 58/2012, 6066–6067.

Prispelo v objavo: junij 2013

Sprejeto: 10. avgust 2013

izr. prof. dr. Anka Lisec, viš. pred. dr. Miran Ferlan, izr. prof. dr. Radoš Šumrada, dr. Marjan Čeh, izr. prof. dr. Anzor Prosen, viš. pred. mag. Samo Drobne

UL Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo – Oddelek za geodezijo, Jamova 2, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: [anka.lisec][miran.ferlan][rados.sumrada][marjan.ceh][samo.drobne]@fgg.uni-lj.si ter prosenanton@gmail.com

Tomaž Primožič, univ. dipl. geog.

Ministrstvo za kmetijstvo in okolje RS, Direktorat za kmetijstvo, Dunajska cesta 22, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: tomaz.primozic@gov.si

prof. dr. Marina Pintar

UL Biotehniška fakulteta – Oddelek za agronomijo, Jamnikarjeva 101, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: marina.pintar@bf.uni-lj.si

Dominik Bovha, univ. dipl. inž. geod.

Geodetski zavod Celje d. o. o., Ulica XIV. Divizije 10, SI-3000 Celje

e-pošta: dominik.bovha@gz-ce.si